

Lietuvos gyventojų informacijos apie ŽIV / AIDS šaltiniai ir požiūris į ŽIV užsikrėtusius asmenis: 2025 m. apklausos rezultatai

Santrauka

Įvadas. ŽIV išlieka svarbia visuomenės sveikatos problema, o visuomenės žinios ir nuostatos turi reikšmingą įtaką prevencijai bei stigmos mažinimui.

Tikslas. Įvertinti gyventojų žinias apie ŽIV perdavimo būdus, prevenciją ir jų požiūrį į ŽIV užsikrėtusius asmenis.

Metodai. Atlikta anoniminė anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 268 respondentai. Duomenys analizuoti taikant aprašomosios statistikos metodus.

Rezultatai. Dauguma respondentų teisingai identifikavo pagrindinius ŽIV perdavimo būdus, tačiau daliai vis dar būdingi klaidingi įsitikinimai (26 proc. nurodė bučiavimąsi kaip galimą perdavimo būdą). 79 proc. žinojo apie prezervatyvų apsauginį poveikį, 85 proc. nurodė, kad ŽIV nėra išgydomas. Požiūris į ŽIV užsikrėtusius asmenis daugeliu atvejų buvo palankus, tačiau tam tikrose situacijose išliko stigmatizuojančios nuostatos.

Išvados. Nors bendras žinių lygis yra pakankamas, išlieka specifinių žinių spragų ir stigmatizuojančių nuostatų, todėl būtina stiprinti tikslines informavimo ir švietimo priemones.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo tikslas. Įvertinti gyventojų žinias apie ŽIV perdavimo būdus, prevenciją ir jų požiūrį į ŽIV užsikrėtusius asmenis 2025 m.

Tyrimo metodai. Lietuvos gyventojų informacijos apie ŽIV / AIDS šaltiniams įvertinti atlikta apklausa per internetinę nuorodą www.nvsc.lt. Apklausa vyko 2025 m. gegužės–gruodžio mėn. Iš viso į pateiktus klausimus atsakė 268 respondentai, iš kurių – 200 (74 proc.) moterų ir 56 (20 proc.) vyrai, 13 respondentų atsisakė nurodyti lytį. Respondentai daugiausia gyveno Vilniaus mieste (30 proc.), taip pat Kauno (10 proc.), Klaipėdos ir Panevėžio miestuose (po 3 proc.). Daugiau nei pusė respondentų turėjo aukštąjį išsilavinimą (58 proc. – universitetinį bakalauro arba magistro laipsnį).
Apklausos rezultatai:

Informacijos apie ŽIV šaltiniai. Dažniausiai respondentai nurodė, kad informaciją apie ŽIV / AIDS gauna iš interneto (62 proc.). Taip pat svarbūs šaltiniai buvo spauda (21 proc.) ir medikai (20 proc.). Rečiau informacija gaunama iš televizijos (13 proc.), mokytojų ar dėstytojų (12 proc.), knygų (8 proc.) ar radijo (4 proc.). Nedidelė dalis respondentų nurodė, kad informacijos negauna (5 proc.).

Žinios apie ŽIV infekcijos perdavimą. Respondentų žinios apie pagrindinius ŽIV perdavimo būdus buvo geros. Beveik visi (98 proc.) žinojo, kad iš pažiūros sveikas žmogus gali būti užsikrėtęs ŽIV, ir tiek pat respondentų teisingai nurodė, kad infekcija plinta per nesterilius švirkštus ir adatas. Didžioji dauguma žinojo, kad ŽIV neplinta per maistą (94 proc.) ar oro lašiniu būdu (95 proc.). Tačiau nustatyta ir klaidingų įsitikinimų: 26 proc. respondentų manė, kad ŽIV galima užsikrėsti bučiuojantis, 8 proc. – per vabzdžių įkandimus, o 2 proc. – valgant kartu su užsikrėtusiu asmeniu.

Žinios apie perdavimą iš motinos vaikui. Dauguma respondentų (94 proc.) žinojo, kad ŽIV gali būti perduodamas iš motinos vaikui gimdymo metu. Tačiau tik 55 proc. teisingai nurodė, kad virusas gali būti perduodamas žindymo metu, 29 proc. manė, kad tai neįmanoma, 15 proc. nežinojo.

Žinios apie prevenciją ir gydymą. Didžioji dalis respondentų (79 proc.) nurodė, kad prezervatyvų naudojimas lytinių santykių metu gali apsaugoti nuo ŽIV užsikrėtimo. 81 proc. žinojo, kad vakcinos nuo ŽIV nėra, 85 proc. manė, kad ŽIV infekcija nėra išgydoma, 17 proc. respondentų abejojo prezervatyvų efektyvumu, 6 proc. manė, kad vakcina egzistuoja, o 9 proc. teigė, kad ŽIV yra išgydoma.

Žinios apie kitus perdavimo būdus. Dauguma respondentų (89 proc.) žinojo, kad ŽIV gali būti perduodamas perpilant kraują. Tik nedidelė dalis (1 proc.) klaidingai manė, kad ŽIV plinta oro lašiniu būdu.

Požiūris į ŽIV užsikrėtusius asmenis. Respondentų požiūris į ŽIV užsikrėtusius asmenis daugeliu atvejų buvo gana palankus. 78 proc. nurodė, kad valgytų kartu su ŽIV užsikrėtusiu asmeniu, o 75 proc. pirktų iš tokio asmens maistą. 74 proc. teigė, kad slaugytų ŽIV užsikrėtusį ligonį.

Vis dėlto tam tikrose situacijose išryškėjo atsargesnis požiūris: tik 57 proc. leistų savo vaiką į ugdymo įstaigą, kurioje yra ŽIV užsikrėtusių vaikų, 64 proc. leistų vaiką į grupę, kurioje dirba ŽIV užsikrėtęs pedagogas.

Kalbant apie stigmatizuojančias nuostatas, 41 proc. respondentų pritarė (tikrai arba tikriausiai), kad įkalinimo įstaigose esantys ŽIV užsikrėtę asmenys turėtų būti izoliuojami nuo kitų.

Socialinė distancija. Vertindami socialinę distanciją, 15 proc. respondentų nurodė, kad nenorėtų gyventi kaimynystėje su ŽIV užsikrėtusiais asmenimis. Tačiau dar didesnis neigiamas požiūris buvo išreikštas kitų socialinių grupių atžvilgiu, ypač asmenų, turinčių priklausomybę nuo psichoaktyvių medžiagų (76 proc.), sergančių priklausomybe nuo alkoholio (66 proc.) ar teistų asmenų (55 proc.).

Prevencijos priemonių vertinimas. Respondentai skirtingai vertino įvairių ŽIV prevencijos ir kontrolės priemonių efektyvumą. Efektyviausiomis laikytos ankstyvos diagnostikos galimybės (70 proc. vertino kaip labai arba pakankamai veiksmingas), taip pat adatų ir švirkštų keitimo programos (54 proc.).

Prezervatyvų dalinimas jaunimui buvo vertinamas teigiamai (57 proc.), o gydymas – vidutiniškai veiksmingas (44 proc.). Informacinės kampanijos (34 proc. įvertino teigiamai) ir moksleivių švietimas (34 proc. įvertino teigiamai) dažniau buvo vertinami kaip mažiau veiksmingi arba respondentai neturėjo nuomonės.

Diskusija

Tyrimo rezultatai rodo, kad bendras respondentų žinių apie ŽIV lygis yra gana aukštas, ypač vertinant pagrindinius perdavimo būdus. Tai atitinka kitų tyrimų duomenis, rodančius, kad visuomenėje jau yra susiformavęs pakankamas supratimas ir žinios apie ŽIV infekciją.

Vis dėlto nustatytos reikšmingos žinių spragos, ypač susijusios su klaidingais perdavimo būdais. Ketvirtadalis respondentų manė, kad ŽIV galima užsikrėsti bučiuojantis, o dalis – per vabzdžių

įkandimus. Tokie klaidingi įsitikinimai rodo, kad informacijos sklaida nėra pakankamai tiksli arba nepasiekia visų visuomenės grupių.

Žinios apie prevenciją ir gydymą taip pat nėra tolygios. Nors dauguma respondentų žino apie prezervatyvų svarbą, dalis abejoja jų veiksmingumu. Tai gali turėti įtakos rizikingam elgesiui ir rodo poreikį stiprinti prevencinę komunikaciją.

Požiūrio analizė atskleidė, kad kasdienėse situacijose respondentai dažniausiai demonstruoja toleranciją ŽIV užsikrėtusių asmenų atžvilgiu. Tačiau situacijose, susijusiose su vaikais ar ugdymo įstaigomis, atsargumas išlieka didesnis. Tai rodo, kad stigma nėra visiškai išnykusi ir gali būti susijusi su baime bei nepakankamu informuotumu.

Svarbu pažymėti, kad neigiamos nuostatos ŽIV užsikrėtusių asmenų atžvilgiu buvo mažesnės nei kitų socialiai pažeidžiamų grupių atžvilgiu. Tai gali rodyti palaipsnį stigmatos mažėjimą ŽIV kontekste, tačiau kartu išryškina platesnes socialinės atskirties problemas.

Prevencijos priemonių vertinimas parodė, kad respondentai labiau pasitiki medicininėmis ir struktūrinėmis priemonėmis (pvz., diagnostika) nei informacinėmis kampanijomis. Tai gali reikšti, kad komunikacinės priemonės nėra pakankamai veiksmingos arba nepasiekia tikslinių auditorijų.

Išvados

1. Respondentų žinios apie pagrindinius ŽIV perdavimo būdus yra geros, tačiau išlieka klaidingų įsitikinimų.
2. Ne visi respondentai turi pakankamai žinių apie prevencijos priemones ir gydymo galimybes.
3. Požiūris į ŽIV užsikrėtusius asmenis daugeliu atvejų yra tolerantiškas, tačiau stigma tam tikrose situacijose išlieka.
4. Reikalingos tikslinės švietimo ir informavimo priemonės, orientuotos į klaidingų įsitikinimų ir stigmatos mažinimą.
5. Tikslinga stiprinti efektyvias prevencijos priemones, ypač ankstyvą diagnostiką ir rizikos mažinimo programas.